

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 5 (55)

ЖОВТЕНЬ 2015 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

ДОЛУЧИЛИСЯ КОСМОНАВТИ ТА ДИПЛОМАТИ

На завершення «Тижня охорони природи Закарпаття», Всеукраїнська громадська організація «Рада з екологічної безпеки», за участі великої групи представників органів влади, науковців та громадських активістів Закарпаття, провела 16 жовтня 2015 року в Ужгороді, у великій залі Закарпатської обласної ради, «круглий стіл» на тему: «Інноваційні підходи вирішення екологічних проблем Закарпаття».

Співорганізаторами заходу, за підтримки Міністерства екології та природних ресурсів України, виступили Закарпатська обласна державна адміністрація, Ужгородський національний університет та Українська академія наук.

На «круглому столі» обговорювали екологічний стан лісів Закарпаття, шляхи вирішення за допомогою сучасних наукових розробок проблем якості води та застосування для цього міжнародного досвіду. Поручувалися також питання деградації унікальних природних екосистем, втрати біологічного різноманіття, переробки й утилізації промислових і побутових відходів.

Але, як сказав на початку роботи «круглого столу», Надзвичайний та Повноважний посол України, виконавчий директор «Української Асоціації зовнішньої політики», секретар Всеукраїнської Ради з екологічної безпеки Валерій Цибух, головним лейтмотивом цього поважного зібрання є ініціатива Всеукраїнської Ради з екологічної безпеки щодо перетворення Закарпаття на показовий регіон із розв'язання в Україні екологічних проблем.

А про те, як цього досягти, і що цьому заважає, з великою зацікавленістю говорили голова громадської ради при Закарпатській ОДА Михайло

Гриньо, директор Міжнародного інституту людини та глобалістики «Ноосфера» Олег Лукша, заступник голови правління ГО «Рада з екологічної безпеки», перший космонавт України, Герой України Леонід Каденюк, космонавт Угорщини Берталон Форкош, перший Надзвичайний та Повноважний посол України в Угорщині Дмитро Ткач, директор «Центру інновацій, інвестицій та міжнародних зв'язків Української академії наук», академік Української академії наук Володимир Єговкін, директор Закарпатського еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Олександр Геревич, громадська активістка із Великоберезнянщини Ірина Пурич, депутат Закарпатської обласної ради Іван Крічфалуй, голова осередку «Зелена планета Закарпаття» Євген Ярина та інші.

У ході розмови прозвучало чимало цікавих думок та пропозицій. Так Берталон Форкош привернув увагу присутніх до позитивної ролі у вирішенні екологічних проблем Всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати», а академік Володимир Єговкін у цьому контексті запропонував провести презентацію просвітницької роботи цього видання в Українській академії наук.

Виступаючи на «круглому столі» автор цих рядків, який брав участь у цьому зібранні, порушив питання збереження природно-заповідного фонду, зокрема єдиного в Україні природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини» і привернув увагу до проблем у виконанні актів Президента України та Кабінету Міністрів України з питань благоустрою та сталого розвитку гірських населених пунктів Закарпаття, що розташовані в його зоні. Для перетворення Закарпаття у зразковий для України екологічний регіон ним запропоновано зробити ряд конкретних кроків, наприклад, щодо припинення масових суцільних рубок лісів у горах та вирішення проблеми сміттєзвалища на березі Тиси у географічному центрі Європи, у місті Рахові. У відповідь на це, Валерій Цибух висловив готовність залучити для вирішення проблем збору та утилізації сміття у Рахові інвестиції із Фінляндії, яка проявляє зацікавленість для вирішення цього питання в Україні, але при умові, що місцева влада Закарпаття буде підтримувати цей Проект.

Для розв'язання цих та інших питань Всеукраїнська Рада з екологічної безпеки оголосила патронат над Закарпаттям. Це, зокрема, закріплено у меморандумі, схваленому на «круглому столі».

Федір ГАМОР,
доктор біологічних наук,
професор, заступник
директора Карпатського
біосферного заповідника.

нення до Прем'єр-міністра України А.П. Яценюка щодо проведення міжвідомчої наради з проблем збереження букових пралісів Карпат та забезпечення сталого розвитку і благоустрою гірських населених пунктів української частини українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини».

(Вл. інф.).

● МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ

НА СЕМІНАРІ В СЛОВАЧЧИНІ

17 вересня 2015 р. у м. Сніна (Словацька Республіка) пройшов міжнародний семінар «Переваги міжнародного статусу природоохоронних установ Земплінського регіону». Його організувала Державна служба охорони природи Словаччини в рамках консультативної місії експертів до словацької частини об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини» (14 – 18 вересня 2015 р.).

У роботі семінару брали участь заступник Міністра навколишнього середовища Словацької Республіки Ян Ілавський, директор Державної служби охорони природи Словаччини Мілан Борош, міжнародні експерти П'єр Галлан (Швейцарія), Ганнес Кнапп (Німеччина), Роберт Бруннер та Ганс Кірхмайер (Австрія), представники адміністрацій природоохоронних територій, органів державної влади, місцевого самоврядування, власників земельних ділянок, що знаходяться під охороною, та інших зацікавлених сторін. Україну на семінарі представляли начальник та заст. начальника відділу науково-дослідної роботи і сталого розвитку Карпатського біосферного заповідника Юрій Беркела та Василь Покин'є-Черета запрошені в якості спостерігачів і консультантів.

Потреба в проведенні цього семінару викликана серйозними проблемами, які виникли останнім часом у словацьких складових частинах тристороннього об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини». Передусім вони пов'язані з відсутністю чіткої визначеності меж об'єктів та планів лісокористувачів щодо господарювання на цих територіях. Відповідно до

цього була й сформована програма заходу. Серед тих, які обговорено, були: проблеми у словацьких частинах спадщини та пошук заходів для їх вирішення; вигоди від міжнародного визнання природоохоронних територій та додаткові можливості, що з'являються внаслідок такого визнання; дослідження і моніторинг у природоохоронних територіях з міжнародним статусом; інформація про міжнародні проекти в Національному парку «Полоніни» та охоронній ландшафтній області «Вігорлат»; процес розширення існуючого тристороннього об'єкта Всесвітньої спадщини та номінування особливо цінних ділянок європейських букових лісів.

Представники Карпатського біосферного заповідника оглянули й оцінили стан існуючих та пропонуваніх ділянок природної спадщини, що охороняються в згаданих природоохоронних територіях Словаччини, дискутували щодо вирішення їх ключових проблем, а також представили доповідь про Карпатський біосферний заповідник як складову частину об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, та додаткові переваги, які були отримані установою з набуттям цього статусу.

Юрій БЕРКЕЛА,
Василь ПОКИН'ЄЧЕРЕТА,
учасники семінару.

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ НТР

Чергове засідання науково-технічної ради Карпатського біосферного заповідника відбулося 17 вересня 2015 р. У роботі ради прийняли участь 13 членів НТР, серед яких голова Рахівської районної ради Михайло Фірка, директор ДП «Рахівське лісодослідне господарство» к.с-г.н. Володимир Приступа та інші. Головував на засіданні в.о. директора КБЗ Дмитро Брехлічук.

На порядок денний виносилося 7 питань. З першого із них заслухали інформацію завідувача юридичного сектору Романа Ковбаснюка про порядок проведення конкурсного відбору на заміщення вакантних посад наукових працівників КБЗ у новій

редакції.

Серед інших питань, пов'язаних з роботою заповідника, заслухали повідомлення відповідальних працівників установ Павла Ворохти, Миколи Рибак, Мирослава Кабала про проект лімітів на використання природних ресурсів на території КБЗ, про погодження додаткового ліміту на ці ресурси, про план санітарно-оздоровчих заходів та про погодження рішень бюро НТР. Після обговорення по кожному із розглянутих питань було прийнято відповідні рішення.

Микола ВОЛОЩУК,
к.б.н., вчений-секретар НТР,
завідувач ботанічної
лабораторії КБЗ.

ІНІЦІАТИВУ ПІДТРИМАНО

17 вересня 2015 року на XVIII засіданні Національної комісії України у справах ЮНЕСКО підтримала ініціативу заступника директора Карпатського біосферного заповідника Федора Гамора і прийняла рішення: ...Міністерству екології та природних ресурсів України, Карпатському біосферному заповіднику та причетним членам Націо-

нальної комісії, протягом жовтня-грудня ц.р., опрацювати пропозиції щодо підготовки законопроекту стосовно імплементації до українського законодавства положень Статутних рамок та Севільської стратегії й інших програмних документів ЮНЕСКО з питань діяльності біосферних резерватів.

Крім того вирішено підготувати та направити звер-

ПОЛЬОВА ЕКСПЕДИЦІЯ В УГОЛЬЦІ

Швейцарський федеральний інститут лісових, снігових та ландшафтних досліджень (WSL) майже двадцять років активно співпрацює з Карпатським біосферним заповідником. За цей час виконано значні обсяги науково-дослідних робіт, десятки наукових співробітників установи та Національного лісотехнічного університету України й Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва ім. П.С. Пастернака, які беруть участь у спільних із заповідником дослідних проєктах, стажувалися у Швейцарії. В авторитетних закордонних наукових виданнях розміщено чимало публікацій, проведено низку резонансних міжнародних наукових та науково-практичних конференцій.

Велике значення для популяризації природних та культурних цінностей Карпат відіграли випущені німецькою та українською мовами фундаментальна монографія «Праліси в Центрі Європи. Путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника», англomовний путівник по Угольсько-Широколужанських пралісах та узагальнюючі наукові статті в авторитетних міжнародних журналах: «Ліси» («Foresry. An International Journal of Forest Research»),

«Відновлювальна екологія» («Restoration Ecology»), «Журнал наук про рослинність» («Journal of Vegetation Science») та інші видання з високим індексом цитування. Тому питання продовження цих багаторічних, фундаментальних досліджень детально обговорювалося цими днями в адміністрації Карпатського біосферного заповідника з керівниками українсько-швейцарських проєктів WSL Бригіттою Коммармот та Тоні Бюррі.

Сторони із задоволенням констатували плідні результати багаторічної співпраці. Підкреслювалося, що для пізнання закономірностей функціонування дикої природи без людського втручання, надзвичайно важливими є результати досліджень, отримані на десятигектарній пробній площі, закладеній в Угольських пралісах у 2000 році (шляхом проведення через кожні п'ять років детальної таксації) та підсумки статистичної інвентаризації на 353 кругових пробних площах, які проводились в Угольсько-Широколужанських букових пралісах у 2010-2013 роках.

Актуальними для практики ведення лісового господарства є також результати, здобуті на українсько-швейцарському науковому полігоні з переформування похідних ялиників у змішані структуровані ліси, який закладений в старовікових монокультурах смереки в рамках проєкту FORZA в 2005 році у

Чорногірському масиві біосферного заповідника тощо.

З метою актуалізації цих досліджень, між адміністраціями КБЗ, WSL та природничим інститутом Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, підписано новий договір про науково-технічну співпрацю. А з 22 вересня до 3 жовтня польова група WSL, у складі Йонаса Штільгарда, Гілберта Проєра, Єнса Ніцше які у Швейцарії відповідають за технічне забезпечення, виміри та моніторинг пробних площ в Швейцарських резерватах, включаючи Sihlwald-ліс, де паралельно у 2000 році закладено порівняльну до Угольських букових пралісів, теж 10-гектарну пробну площу в господарських букових лісах, за участі французьких дослідників докторів Лорена Ларі (м. Тулуза) та

Бено Курбада (м. Гренобль), а також доктора сільськогосподарських наук, професора Прикарпатського нацуніверситету ім. В. Стефаника Юрія Шпарика та працівників Угольського ПНДВ КБЗ, здійснила першу частину таксаційних робіт у рамках чергової, четвертої, інвентаризації угольської 10-гектарної пробної площі.

Федір ГАМОР.

ДЛЯ ГАРМОНІЇ СТОСУНКІВ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

Основними багатством і ресурсом Українських Карпат є ліс. Недаремно їх ще називають «Лісистими Карпатами». У Карпатському біосферному заповіднику, в якому представлені всі типові та унікальні ландшафти Закарпаття, більше 80% території вкрито лісами.

На даний час, із 58035,8 га території Карпатського біосферного заповідника виділено 21473,7 га зони антропогенних ландшафтів, з яких 7343,9 га знаходиться у постійному користуванні заповідника. В Законі України «Про природно-заповідний фонд України» вказано, що «зона антропогенних ландшафтів включає території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місць поселення, рекреації та інших видів господарської діяльності». В Положенні «Про Карпатський біосферний заповідник» записано, що одним із основних його завдань є «розроблення і впровадження екологічно обґрунтованих методів господарювання, спрямованих на забезпечення сталого використання природних ресурсів у зоні його розташування».

Коли ми говоримо про сталі методи господарювання у межах Українських Карпат, зокрема й у КБЗ та на прилеглих територіях, то маємо на увазі перш за все лісокористування. Використання недревних ресурсів лісу (збір дикоростучих грибів і ягід, рекреація тощо) здійснюється в обсягах і способами, що не приносять видимої

шкоди природі, в цьому питанні не виникає конфліктних ситуацій між інтересами мешканців району та вимогами природоохоронців. Зовсім по іншому стоїть питання у задоволенні потреб людей у деревині. Історично так склалося, що в гірських селах люди традиційно використовують деревину в якості будматеріалу для жител і для ведення особистих селянських і полонинських господарств. Особливо гостро стоїть питання паливних дров, тому, що на даний момент альтернативного джерела енергії у місцевого населення не існує і ще не скоро воно з'явиться. Така ситуація призводить до постійних конфліктних ситуацій між адміністрацією КБЗ та жителями прилеглих населених пунктів. Крім того, постійно тривають дискусії між лісівниками-практиками та природоохоронцями відносно доцільності проведення тих чи інших рубок.

Для забезпечення потреб мешканців прилеглих населених пунктів, лише з території, що знаходиться в постійному користуванні, заповідник щороку виділяє людям від семи до дев'яти тис. кубометрів деревини. Переважна її більшість заготовлюється із санітарних

рубок. Також, за потреби, проводиться вирубка небезпечних дерев вздовж автодоріг, туристичних маршрутів і біля дворого господарств, догляд за луками (сінокосами і пасовищами) та узліссям. Крім того, поступово запроваджуються рубки переформування штучних насаджень у мішані структуровані ліси. Тому лабораторія лісознавства, окрім досліджень пралісів, рідкісних фітоценозів, біотопів (габітатів), впливу абіотичних і біотичних чинників на лісові екосистеми КБЗ та ін., вивчає антропогенний вплив на лісові біогеоценози, що зростають у буферній зоні та зоні антропогенних ландшафтів, найінтенсивнішим з яких, безумовно, є рубки лісу. Вже тривалий час нами досліджується вплив санітарних рубок на стан лісових екосистем. Для контролю також закладені пробні площі у пошкоджених шкідниками і хворобами лісу деревостанах, де не проводились санітарно-оздоровчі заходи. У довготривалих дослідженнях одним з основних параметрів, за якими ми спостерігаємо, є кількість, видовий склад і життєздатність природного поновлення, а також напрямом і перебіг сукцесій в екосистемах. Крім того, відмічаємо вплив СО₂ на трав'яний покрив, ґрунт і лісову підстилку, сусідні здорові дерева тощо.

Враховуючи результати та висновки наших досліджень, працівниками лабораторії лісознавства розпочато розробку Методичних рекомендацій (або Положення) з проведення санітарно-оздоровчих заходів в лісах КБЗ і їх проєкт буде внесено на обговорення одного з найближчих засідань науково-технічної ради заповідника. Згадані рекомендації повинні поширюватися на всю територію заповідника, незалежно від того, хто є постійним користувачем. Крім того, вже давно назріла потреба розробки і затвердження окремих санітарних правил в лісах Українських Карпат. До їх розробки ми також готові долучитися і подати свої пропо-

зиції. Окремо слід наголосити на необхідності спрощення системи отримання дозволів на проведення СОЗ тому, що її неповороткість і довготривалість призводить до несовчасної локалізації осередків шкідників і хвороб лісу, а також до недотримання рекомендацій відносно проведення таких робіт в осінньо-зимовий період, наслідком чого є пошкодження ґрунту, лісової підстилки, травостою і підросту.

Серед лісів, що охороняються на території Карпатського біосферного заповідника, понад 15% припадає на монокультури ялини різних класів віку. Превалює більшість цих насаджень зростає у смузі букових або мішаних буково-ялицево-ялинових лісів. Дані культури є біологічно і екологічно нестійкими, часто пошкоджуються вітровалами, буреломами, шкідниками і хворобами лісу. Одроджувальність таких насаджень призводить до утворення значних за площею куртин деградованих деревостанів. Для того, щоб попередити такі явища, вчені-лісівники розробили і запровадили у практику рубки переформування монокультур ялини у мішані структуровані ліси, метою яких є створення лісів, які за своїм видовим складом і структурою будуть подібні до пралісів, що зростають у подібних лісорослинних умовах. Рубки переформування повинні забезпечити поступовий перехід від одновікових деревостанів до різновікових складних за структурою лісів без зміни ландшафту, забезпечуючи безперервне існування лісового покриву.

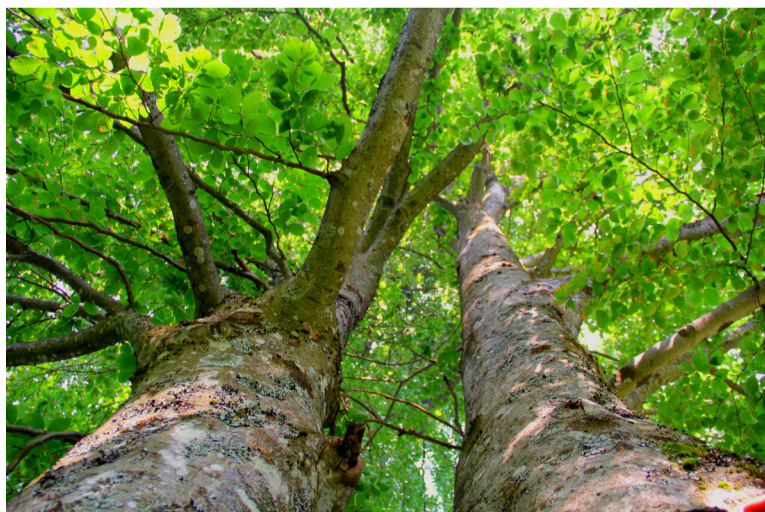
У 2005-2006 роках працівниками лабораторії лісознавства КБЗ, за методичної допомоги Швейцарського федерального інституту лісових, снігових і ландшафтних досліджень (WSL) та Національного лісотехнічного університету України (НЛТУУ), започатковано довгостроковий експеримент з вивчення переформування похідних ялиників у змішані структуровані ліси і закладено для цього 12-секційний науковий стаціонар в ур. Товстий Грунь (Чорногірське ПНДВ). Метою експерименту є встановлення оптимального режиму переформування і параметри цільових (бажаних) насаджень під впливом різної

інтенсивності рубок та динаміки деревостанів із з'ясуванням: параметрів вибраних і залишених дерев, інтенсивності вибірки, черговості і повторності заходів, ходу процесу природного поновлення, напрямків і ходу сукцесійних процесів, технології заготівель деревини.

У 2007-2009 роках на згаданих ділянках проведено вирубку деревини, різних відсотків від запасу на гектар площі. В 2012 році працівниками лабораторії лісознавства проведено повторну інвентаризацію деревостану і природного поновлення на пробних площах. У вересні цього року відбувся спільний експедиційний виїзд на ділянки науковців з КБЗ, WSL і НЛТУУ. В ході обстеження стаціонарів було відмічено велику кількість природного поновлення різних порід різного віку, з якого сформується майбутній деревостан та вирішено провести чергову інвентаризацію у 2017 році. Однак перші висновки з даного експерименту можна зробити вже сьогодні. Зокрема: оптимальним є такий режим переформування, коли перший прийом вирубки дерев не перевищує 15% запасу, а площа вікон в деревостані не перевищує 0,02 га; перший прийом переформування найкраще проводити у монокультурах віком 50-70 років; при відборі і маркуванні дерев для вирубки необхідно враховувати санітарний стан насаджень; потрібно запроваджувати сучасні, менш шкідливі для природи, технології заготівлі і трелювання деревини.

Таким чином, повністю відмовитися від втручання в природні екосистеми буферної зони та зони антропогенних ландшафтів КБЗ найближчим часом, на жаль, неможливо, не кажучи вже про прилеглі території. Однак, Карпатський біосферний заповідник, який повинен бути моделлю сталого (стійкого, збалансованого) розвитку регіону, працює над розробкою методів і способів господарювання в лісах, які б дозволили знайти компроміс між людиною і природою та забезпечили б можливість горянам вижити не знищуючи навколишнє середовище.

Мирослав КАБАЛЬ,
завідувач лісознавчої лабораторії КБЗ.

НАРАДА У ВІДНІ

21-22 вересня ц.р. у Відні (Австрія) відбулася чергова робоча нарада, присвячена завершенню підготовки номінаційного дос'є на розширення діючого об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат і давні букові ліси Німеччини». У заході взяли участь представники 11 європейських країн, що беруть участь у номінаційному процесі, а також спостерігачі від Словаччини і Німеччини. Україну представляли автори цих рядків, які є відповідальними за підготовку номінаційних дос'є в Україні. Порядок денний включав обговорення стану справ із підготовки як національних, так і загальних частин спільного номінаційного дос'є, дискусію щодо назви майбутнього об'єкта, а також вироблення плану дій (дорожньої карти) на наступні 2 роки. Також представлено інформацію про ситуацію у Словаччині, де окремі складові частини об'єкта спадщини опинилися під загрозою знищення.

Для української сторони одним із найважливіших результатів наради була, зокрема, констатація, що номінаційні дос'є для усіх п'яти ділянок-кандидатів із України зроблені в повному обсязі і на належному рівні. Це стоїть у відповідних картографічних матеріалів, підготовлених на основі програмно-апаратного комплексу ГІС Карпатського біосферного заповідника.

Ключовою темою заходу було обговорення загальних розділів спільного номінаційного дос'є, зокрема системи менеджменту, підготовлених

австрійськими фахівцями. Найбільшу дискусію викликала пропозиція щодо створення спеціального постійнодіючого секретаріату для забезпечення нормального функціонування майбутнього об'єкта спадщини, оскільки вона передбачає щорічне фінансування цього координуючого органу за рахунок внесків усіх країн, складові частини яких входять до Пан'європейської спадщини. Як альтернатива секретаріату, обговорювалася можливість почергового виконання країнами-учасницями обов'язків координаторів об'єкта. Не менш жвавим було обговорення назви майбутнього об'єкта спадщини. Представники України й Словаччини наполягали на збереженні словосполучення «Букові праліси Карпат» у назві, у той час як інші учасники надавали перевагу назвам на кшталт «Букові праліси і давні ліси Європи». Станом на завершення наради, усі дискусійні питання залишилися відкритими.

Українська сторона повинна якнайшвидше визначитися щодо зазначених проблемних питань, адже номінаційне дос'є до кінця року буде подано до Секретаріату у справах Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Оптимальним місцем для оприлюднення позиції України є чергове засідання спільного менеджмент-комітету українсько-словацько-німецького об'єкта спадщини ЮНЕСКО, яке відбудеться наприкінці жовтня у словацькому м. Сніна.

**Василь ПОКИНЬЧЕРЕДА,
Юрій БЕРКЕЛА.**

ЗАТВЕРДЖЕНО НОВИЙ ЧЕРВОНИЙ СПИСОК

25 травня 2015 року затверджено новий Перелік видів судинних рослин та оселищ (біотопів), що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області (рішення 23 сесії обласної ради VI скликання №1263).

Згідно нового списку, на території Закарпаття підлягають особливій охороні 63 оселища та 321 вид судинних рослин.

За результатами досліджень останніх років, до нового Переліку не включено 12 видів судинних рослин, які входили до Переліку 2011 р., але додано до регіонального списку 2014 р. 21 вид судинних рослин, серед яких 6 видів зустрічається у заповідних масивах Карпатського біосферного заповідника.

Напередодні затвердження остаточного варіанту Переліку, науковцям ботанічної лабораторії заповідника департаменту екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації направлено на розгляд попередній варіант, який налічував 330 видів судинних рослин. Після опрацювань даного варіанту, нами було зроблено ряд поправок і коментарів та відісланий лист-відповідь. Щодо представників складних та критичних таксонів, нам запропонували звернутися за консультацією до тих науковців, які безпосередньо займалися вивченням цих груп. Насамперед, щодо роду *Alchimilla* L. – до к.б.н. Сичак Н.М., роду *Rubus* – к.б.н. Гончаренка В.І., роду *Carex* – к.б.н. Данилика І.М., роду *Aconitum* – Prof. J. Mitsa та А.В. Новікова. Ми поспілкувалися з ними і отримали коментарі, які були враховані при затвердженні кінцевого варіанту Переліку. Крім того, науковці лісоознавчої та ботанічної лабораторій у грудні

2014 р. були присутні на засіданні, яке відбулося у департаменті екології за участі представників Ужаського НПП, НПП «Синевир» та науковців УжНУ з питання затвердження остаточного Переліку видів судинних рослин та оселищ, які потребують охорони.

У результаті опрацювання нового Переліку, на території Карпатського біосферного заповідника підлягають охороні 132 види рослин та 30 оселищ. Найбільше локалітетів зустрічається у Чорногірському, Свидовецькому та Угольсько-Широколуцькому масивах. Тому одним із пріоритетних завдань, яке стоїть перед нами, – є закартування видів судинних рослин та біотопів (оселищ), які вказані у Переліку і забезпечення заходів щодо їх охорони, зокрема моніторингу за станом збереження.

На жаль, укладачами нового регіонального списку були враховані не всі наші зауваження і поправки. Але ними наголошувалося, що детальний аналіз про знаходження в регіоні, тимчасовий ранг та категорію раритетності таксонів буде наведений в окремій роботі Р. Кіша «Коментарі до Червоного списку вищих судинних рослин Українських Карпат та Закарпатської низовини». Сподіваємося, що вся інформація щодо місцезростань і визначення видів буде відображена у цій роботі.

Алла КОЗУРАК,
науковий співробітник ботанічної лабораторії КБЗ.

СВІТЛИНА ТЕРИТОРІЇ КБЗ – У СПИСКУ ПЕРЕМОЖЦІВ МІЖНАРОДНОГО КОНКУРСУ

Україна у цюгорічному міжнародного конкурсі фотографій природно-заповідних об'єктів світу «Вікі любить Землю» (Wiki Loves Earth) потрапила у десятку кращих.

Так, фото території Карпатського біосферного заповідника посіло шосту сходинку. Метою проекту є підвищити обізнаність людей про природні скарби планети.

До речі конкурс проводиться щорічно з 2013 року (з 2014 р. став міжнародним). Його проводить представництво міжнародного органу «Вікі любить Землю» (Wiki Loves Earth)

У 2015 році у конкурс узяли участь 26 країн. Учасники представили близько ста тисяч фотографій. Перш ніж потрапити до міжнародного конкурсу, роботи пройшли національний змагання. Переможцем виявилася світлина з Пакистану.

(Вл. інф.).

Віталій Башкатов, ліцензія CC BY-SA 4.0

ЕКООСВІТНІ ЗАХОДИ

3 нагоди відзначення в Україні Днів Європейської спадщини, 25 вересня, в інформаційно-туристичному центрі Карпатського біосферного заповідника, відбувся «круглий стіл» за участі науковців, творчої інтелігенції, представників органів місцевого самоврядування, підприємців та громадськості.

Впродовж вересня, в країнах Європи, під незмінним гаслом «Європа: спільне надбання», яке спрямовує до єднання народів через культуру, проходять численні події та заходи, присвячені різним тематичним напрямкам. Їхній загальний принцип – не лише розкрити багатство та розмаїття спільної спадщини в контексті міжнародного культурного діалогу, але й пропагувати численні національні та регіональні особливості. Якраз у цьому руслі, відкриваючи цюгорічний «круглий стіл» в географічному Центрі Європи, заступник директора КБЗ, професор Федір Гамор привернув увагу присутніх до проблем збереження та популяризації природної і культурної спадщини в Карпатському регіоні, особливо акцентуючи на проблемах формування екологічної культури населення.

Під час «круглого столу», перший заступник головного редактора Всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати» Василь Кухта презентував свою нову книгу віршів «Deus ex machina» (з латини – «Бог із машини»), яка побачила світ на початку цього року у львівському видавництві «Ліґа-Прес».

«Ця книга не може не хвилювати, адже вона, як гласить видавничка преамбула, пронизана історико-філософськими роздумами про долю України, її сучасні духовно-цивілізаційні пошуки тощо», – наголосив у виступі під час засідання

У «ЦЕНТРІ ЄВРОПИ» – «КРУГЛИЙ СТІЛ»...

«круглого столу» лауреат Шевченківської премії Василь Герасим'юк. Редактор національної телерадіопрограми «Культура» підкреслив, що розв'язання проблем екології та культури треба зараз розглядати як ключові на шляху України до європейської спільноти. У цьому контексті він високо оцінив роль журналу «Зелені Карпати», який понад двадцять років здійснює подвижницьку еколого-просвітницьку роботу.

Про різноманітні аспекти збереження європейської спадщини та про роль літературного слова Василя Кухти під час зустрічі говорили: голова Рахівської районної ради Михайло Фірка, Рахівський міський голова Ярослав Думин, начальник відділу культури та туризму РДА Володимир Шепета, голова районного товариства «Гуцульщина» Іван Беркела, засновник Музею гуцульської різьби Юрій Павлович та історик Микола Ткач. У виконанні композитора Михайла Томашука та музичного квартету «Кучеряві хлопці» Рахівської ДМШ прозвучали гуцульські пісні на слова В. Кухти.

На зібранні зініційовано та обговорено також питання щодо заснування щорічної міжнародної премії для літераторів і митців за популяризацію європейської природної та культурної спадщини «Карпатська корона» («Corona Carpatica»).

Учасники «круглого столу» ознайомилися з роботою інформаційно-туристичного центру «Центр Європи», Музеїв гуцульської різьби й екології гір та історії природокористування Карпатського біосферного заповідника.

(Вл.інф.).

... ТА ДНІ ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ

У вересні відзначалися Дні Європейської спадщини та Всесвітній день туризму. Як відомо, вони проводяться щорічно і привертають увагу громадськості до збереження культурних, історичних, природних надбань людства. Найбільшим багатством Карпатського біосферного заповідника та нашого краю є букові праліси. Це – неповторний зразок незайманих лісів у складі транс-європейського українсько-словацько-німецького об'єкта, що віднесений до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у 2007 р. Основну його частину формують праліси Карпатського біосферного заповідника, який щорічно активно долучається до пан-європейської акції.

Шостий рік поспіль до цих акцій в еколого-освітньому центрі «Центр Європи» відбуваються Дні відкритих дверей. У такі дні екскурсії проводили школярі ЗОШ району. В ролі екскурсоводів цього року було запрошено учнів 9-Б класу Рахівської ЗОШ №2. Вони пройшли спец-

курс підготовки під керівництвом педагога О.І. Горбач, завідувача та екскурсовода еколого-освітнього центру. Юні екскурсоводи дуже добре справилися з обов'язками та продемонстрували високий рівень знань. Цікаві змістовні екскурсії доповнював колоритний гуцульський одяг учнів.

На закінчення акції школярі отримали за гадку пам'ятне свідоцтво.

Під час акції еколого-освітній центр «Центр Європи» відвідало 274 школярі Рахівщини, а також 168 туристів із різних куточків України та з-за кордону. Всі були задоволені, дізнавшись багато цікавого про букові праліси та історію Рахівщини – єдиного в Україні району, на території якого є два об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (природна представлена буковими пралісами КБЗ, а культурна – Струківською церквою у Ясінях).

Наталія ШТАЙГЕР,
екскурсовод еколого-освітнього центру «Центр Європи» заповідника.

Вітаємо з роковинами від днів народження!!!

Роковини від днів народження у листопаді урочисто відзначатимуть працівники Карпатського біосферного заповідника:

РИБАК Дмитро Михайлович, заступник начальника Петрос-Говерляньського ПНДВ (1);

ДЬОРДІЙ Віталій Іванович, інспектор з охорони ПЗФ Угольського ПНДВ (1);

ВОРОХТА Павло Павлович, інспектор з охорони ПЗФ Рахів-Берлибаського ПНДВ (6);

ІОНАШ Дмитро Іванович, водій ТЕД (8);

ПАПАРИГА Ярослав Михайлович, інспектор з охорони Чорногірського відділення (9);

ДРАШКАБА Олег Богданович, заступник начальника Марамороського ПНДВ (15);

ПОПОВИЧ Василь Миколайович, інспектор з охорони ПЗФ Кісвнянського ПНДВ (19);

УГЛЯЙ Василь Іванович, начальник Угольського ПНДВ (24);

КОВБАСНЮК Роман Михайлович, завідувач юридичного сектору (25);

САС-ДУМЕН Микола Миколайович, муляр РБД (27);

КОСТЯК Марія Миколаївна, бухгалтер (28);

ВЕРБИЦЬКИЙ Василь Васильович, майстер з охорони природи Кевелівського ПНДВ (29);

ГРИТЧУК Галина Михайлівна, прибиральниця (30).

*Хай стелиться довга життєва дорога,
Хай легко працюється, гарно живеться,
Все вміється, множиться і удається!
Здоров'я міцного, щастя без краю,
Усього найкращого ми Вам бажаємо!*

Дирекція, профспілковий комітет заповідника.

ЦІКАВЕ ПРО ПТАХІВ

На Землі живе до 100 млрд. особин птахів та більше 8600 їх видів. Світ птахів дуже цікавий і різноманітний. Вони добре пристосовані до різних умов життя. Можуть довго літати, швидко бігати та плавати. Завдяки здатності до польоту, птахи освоїли повітряний простір і царюють у небі.

Які ж вони птахи?

Найбільший серед сучасних птахів – **африканський страус**. Дорослий самець сягає 2,74 м висоти і важить 75 кг. У фауні України найбільший птах – **дрофа**. Вага самця – більше 16 кг. 3 птахів нашої місцевості найбільший – **глухар**. Вага самця – до 6 кг.

Серед вимерлих предків птахів найбільшим, що відомий палеонтологам, є **епіорніс або слонобий птах**. Всі види роду були ендеміками Мадагаскару та вимерли в історичний час (у 17 столітті). Епіорніс сягав 3 м заввишки та важив 500 кг.

Найбільший розмах крил – у морського птаха **мандрівного альбатроса** (2,54 – 3,51 м, рекорд – 3,63 м). **Аргентавіс**, що жив у Аргентині 6 млн. р. тому мав розмах крил 7 м і важив 70 кг. Найбільший розмах крил серед наших птахів – у **беркута** (2,2 м).

Найменша птаха на Землі – **колібри-джміль**. Її вага – 1,6 г, довжина тіла – 5,7 см. Серед наших птахів найменший – **корольок або золотомушка**. Його вага – 4 г.

Сокіл сапсан під час полювання (при падінні на здобич) розвиває швидкість 360 км/год. У нашій фауні також живе **серпокрилець або стриж**. Птах може літати зі швидкістю 180–200 км/год. Серпокрильці у повітрі живляться, спарюються, збирають матеріал для гнізда, в польоті п'ють воду, відпочивають і сплять. Під час міграцій серпокрильці можуть проводити у повітрі до 200 днів не сідаючи на землю.

Африканський страус – нелітаючий птах, крила слабо розвинуті, кіль відсутній. Однак страус швидко бігає. Він є найшвидшим бігуном серед усіх двоногих створін, біжить зі швидкістю 72 км/год.

Субанктартичний або папуанський пінгвін може плавати зі швид-

кістю до 36 км/год.

Найвище літає – **африканський сип**. Достовірно зареєстрована зустріч з ним на висоті 11 277 м.

Найглибше пірнає – **імператорський пінгвін**. Зареєстровано занурення на глибину 483 м.

Найдовша міграція у **полярного крячка** – 16-18 тис. км. Птах гніздиться на островах у полярних районах Арктики, а зимує в Антарктиці. Під час міграції птахи долають відстань до 70 тис. км.

Рогатий колібри, що живе у тропіках Південної Америки, махає крилами з частотою 90 помахів за секунду.

Найбільше гніздо (інкубаційні купи) будують **сміттєві кури** з Австралії. Гніздо може сягати 5 м висоти і до 15 м ширини.

Птахи можуть утворювати значні скупчення, зграї. Наприклад, **малий фламінго** утворює зграї в кілька мільйонів птахів. Чисельність **мандрівного голуба** (вимерлий вид диких голубів) у Північній Америці була така велика, що коли ці птахи пролітали, ставало темно. Американський орнітолог Вільсон спостерігав зграю голубів, яка пролітала над ним протягом 4 год. Зграя розтягнулась на 360 км. Він підрахував приблизну кількість птахів – понад два мільярди голубів. Дослідник Українських Карпат Ф.И. Страутман так описував інвазію **юрка** в Карпати: «Тисячні зграйки перелітали з ночівлі на місця живлення неперервним фронтом, шириною 300–500 м. Політ продовжувався до півтори години».

Найчисельніший птах – **африканський червонодзьобий ткачик**. Чисельність дорослих особин виду сягає 1,5 млрд.

(За матеріалами Інтернет-видань). Підготував к.б.н. **Богдан ГОДОВАНЕЦЬ**, науковий співробітник КБЗ.

ЩЕ РАЗ ПРО ГРИБИ

гриб (боровик), підосичник, підберезник, лисички, опеньки, масляки... До цінних їстівних грибів також належать і деякі рідкісні види, зокрема трюфель літній, шишкогриб лускатий, геріцій коралоподібний та інші.

Найкращим трофеем для грибника серед трубчастих їстівних є безперечно Білий гриб (Боровик) – *Boletus edulis* Bull. Білий гриб є цінним харчовим продуктом, що багатий на білки, вітаміни, вуглеводи, мінеральні солі, мікроелементи, жири та інше. Вони ростуть при наявності вологи, тепла і можуть вирости за одну-дві доби. Вага білого гриба становить від 300 до 2400 грамів. Як свідчать деякі літературні джерела, у Карпатських лісах трапляються гіганти масою до 5-7 кг.

З'являються з травня і аж до листопада, поки не вдарять морози. Інколи їх можна знайти навіть після морозів у захищених місцях, прикритих листям. Масово з'являються у лісах у серпні – вересні після теплих дощів. У цю пору їх можна знайти багато, інколи і цілими «сім'ями» по декілька десятків на одному місці. Були випадки, коли грибникам щастило знаходити скупчення білих грибів до 30 штук на одному місці, від гігантів до дуже маленьких.

Розмножується білий гриб спорами, які утворюються на нижньому боці шапки плодового тіла у спорононому шарі,

що має форму трубочок. Те, що називають шапковим грибом, є лише плодом грибного організму. Вегетативна частина грибного організму – грибниця знаходиться у ґрунті або на стовбурах чи пенях. Грибниця складається з тонких ниткових розгалужених утворень, що можуть займати площу до декількох десятків квадратних метрів.

Зменшення ресурсів білого гриба у природі відбувається не лише внаслідок збільшення кількості відвідувачів лісу, а в результаті того, якими способами збирання вони користуються.

Необізнаний збирач вириває гриби пошкоджуючи грибницю, знищуючи зачатки інших плодових тіл, розміщених біля достиглого. При збиранні їх слід акуратно викручувати або зрізати. Ні в якому разі не слід топтати старі плоди тіла, на яких дозрівають спори. Такі гриби треба покласти на пенек, або нанизати на сучок, щоб вони висохли і тоді дозрілі спори рознесе вітер, і будуть утворюватися нові грибниці. Це місце і в наступні роки буде врожайним.

Микола ВОЛОЩУК.

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

ЖИТТЯ У ЗАКАРПАТТІ З ЕКОЛОГІЇ

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),
Ярослава Пилип'юк (редактор),
Василь Покин'єрєда,
Юрій Беркела,
Микола Волощук,
Ярослав Довганич,
Вікторія Бундзяк,
Олег Борик (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газету віддруковано в Ужгородській міській друкарні,
вул. Руська, 13.

Замовлення № _____

Тираж – 1300 примірників.

Газета виходить раз на два місяці.

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року